

Tadeusz Kowalewski

Akademia Łomżyńska

 <https://orcid.org/0000-0002-3667-7393>

Profesjonalna praca socjalna i działania ratowniczo-opiekuńcze w Caritas Diecezji Łomżyńskiej w czasie pandemii COVID-19 — studium przypadku

Abstract: The purpose of this article is to analyse various forms of professional social work and various forms of rescue or care activities in a non-governmental organization. The research area is Caritas of the Lomza Diocese, especially Parish Caritas Teams and School Caritas Circles. In these types of institutions, social work is particularly important, as it concerns wards who cannot always help themselves. Although social work performed primarily by volunteers does not always have the hallmarks of professional social work. However, activities of a rescue or caring nature can serve to apply professional social work methods in the future. The techniques used by volunteers and methods of social assistance during the pandemic create trust, which is essential in performing social work in other unpredictable circumstances, such as the refuge of Ukrainians in Poland during the current war. The research area, Caritas of the Lomza Diocese, carries out commissioned tasks in the field of social assistance, using various forms of professional action and rescue and care activities. It is worth noting that local government institutions often do not have the social potential of volunteers as Caritas of Lomza Diocese in social assistance provision. Employees undertaking community work are also involved in coordinating various relief actions and activities. They fulfil their role by coordinating activities using modern forms of social work, such as networking and party working. Through the analysis of survey research and analysis of internal documents (desk research), the author of the study attempts to present the specifics of social work provided to the wards of the Caritas Diocese of Lomza during the COVID-19 pandemic.

Key words: social work, pandemics

Wprowadzenie

Pandemia COVID-19, która wybuchła na początku 2020 roku, spowodowała wzrost niepewności w życiu osobistym i społecznym, a to prowadziło do zwiększonego napięcia emocjonalnego i trudności w radzeniu sobie ze stresem (Prati, Mancini, 2021; Quan et al., 2023). Brak stabilności i przewidywalności skutkowało izolacją oraz ograniczeniem kontaktów społecznych, które wymagały stworzenia odpowiednich mechanizmów wsparcia, aby pomóc radzić sobie z zaistniałą sytuacją. Wobec tego praca socjalna musiała być modyfikowana na bieżąco, aby sprostać pojawiającym się nieoczekiwanym wyzwaniom. Pracownicy socjalni musieli zachować wymagania reżimu sanitarnego, nosząc maseczki i rękawiczki oraz utrzymując dystans społeczny. Wiele spotkań z klientami odbywało się zdalnie drogą elektroniczną. Z przeprowadzonych w Katowicach badań społecznych wynika, że najbardziej wyraźnym uczuciem towarzyszącym pandemii było zaskoczenie zaistniałymi okolicznościami. Osoby korzystające ze wsparcia MOPS odczuwały także silną mobilizację do poradzenia sobie z problemem. Z kolei wśród pracowników MOPS dominowało poczucie ogólnego zagrożenia. Beneficjenci pomocy społecznej zwracali uwagę na nadmiar informacji dotyczących pandemii i strach przed zachorowaniem (Majewska-Kafarowska et al., 2021, s. 68).

Pandemia wymusiła na pracownikach socjalnych większą elastyczność i innowacyjność w podejściu do pracy, aby szybko dostosować się do nowych realiów (Necel, 2021, s. 13—23). Jak można było zauważyć, pracownicy socjalni w instytucjach samorządowych wymagali wsparcia ze strony instytucji pozarządowych. W czasie pandemii organizacje pozarządowe odegrały ważną rolę w zapewnianiu wsparcia pracownikom socjalnym oraz innym osobom potrzebującym pomocy. Istniały różne formy wsparcia, m.in. tarcza antykryzysowa czy Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych (FGŚP), a pracownicy socjalni mogli również korzystać ze wsparcia innych instytucji, takich jak Kościoły czy związki wyznaniowe (*Organizacje pozarządowe...*, 2020). Jedną z takich organizacji NGO była Caritas, która oprócz realizowania zadań własnych wspomagała i prowadziła pracę socjalną w turbulentnym otoczeniu napędzanym przez pandemię.

Metodologia badań własnych

Celem badań było wyjaśnienie specyfiki pracy socjalnej świadczonej w czasie pandemii na przykładzie działalności podejmowanej przez Caritas Diecezji Łomżyńskiej. Pandemia COVID-19 została oficjalnie ogłoszona przez WHO 11 marca 2020 roku (Cucinotta, Vanelli, 2020). Jej rozmiar był nieprzewidywalny.

2 W kontekście teorii „czarnego łabędzia” Nassima Nicholas Taleba można określić

ją jako klasyczny przykład zdarzenia, które spełnia kryteria rzadkości, trudności w przewidywaniu i ogromnego wpływu (Taleb, 2020). Wobec zaleceń Taleba, dotyczących elastyczności i gotowości do radzenia sobie z takimi zdarzeniami, budowanie standardowych procedur badawczych w okresie dynamicznie rozwijającego się nieprzewidywalnego zjawiska nie pozwoliłoby na przeprowadzanie badań empirycznych. Wobec tego skupiono się na opisie pracy socjalnej w trakcie pandemii na przykładzie Caritas Diecezji Łomżyńskiej, która wcześniej prowadziła także pracę socjalną w warunkach przewidywalnych. Główny problem badawczy koncentrował się na analizie wpływu pandemii COVID-19 na wykorzystywane wówczas metody pracy socjalnej. Posłużono się metodami ilościowymi (sondaż diagnostyczny oraz *desk research* na podstawie dokumentów wewnętrznych Caritas Diecezji Łomżyńskiej) (Bednarowska, 2015). Metody jakościowe, takie jak wywiad, nie były możliwe do zrealizowania ze względu na istniejące rygory sanitarne. Badania zostały zrealizowane w pierwszym półroczu 2021 roku (*desk research*) i od lutego do kwietnia 2022 roku w powiecie łomżyńskim i zambrowskim (sondaż diagnostyczny) (Babbie, 2003, s. 268—303).

Parafialne Zespoły Caritas i Szkolne Koła Caritas jako obszar badawczy

Parafialne Zespoły Caritas oraz Szkolne Koła Caritas są ważnym elementem struktury logistycznej pomocy społecznej prowadzonej przez Caritas Diecezji Łomżyńskiej i dlatego stały się istotnym poziomem analizy obszaru badawczego. W czasie pandemii koronawirusa w latach 2020—2021 funkcjonowały 144 Szkolne Koła Caritas, a aktualnie ich liczba wzrosła do 149. W tym samym czasie funkcjonowało 122 Parafialnych Zespołów Caritas, a ich liczba pozostała do dziś bez zmian (CDŁ, 2022).

Organizacje młodzieżowe, które skupiają swoją działalność na środowisku szkolnym, noszą nazwę Szkolnych Kół Caritas. Wolontariusze, rekrutujący się z uczniów szkół podstawowych oraz średnich, angażują się w akcje realizowane przez Caritas, wykonując zadania związane z opieką, charytatywnością oraz wychowaniem (Zellma, 2010).

Działalność prowadzona przez Szkolne Koła Caritas w diecezji łomżyńskiej ma na celu realizację zadań wychowawczo-opiekuńczych w ramach szkoły i Kościoła. Wolontariusze Szkolnych Kół Caritas pomagają nie tylko dorosłym osobom potrzebującym, lecz także swoim rówieśnikom poprzez organizowanie zbiórek darów i żywności, fundowanie obiadów w szkolnej stołówce oraz zakup przyborów szkolnych. W ten sposób dzieci i młodzież angażują się w pomoc społeczną i nabywają wartościowych doświadczeń, które wpisują się w cele wychowawcze szkoły i Kościoła (Sobolewski, 2007, s. 140).

Z badań sondażowych o ograniczonym zakresie, przeprowadzonych w powiecie łomżyńskim i zambrowskim na obszarze diecezji łomżyńskiej w 2022 roku wśród 60 respondentów, wynika, że działalność wolontariuszy w czasie pandemii skupiała się na akcjach charytatywnych, które nie tylko miały na celu realizację zadań charytatywnych i pomocowych, lecz także stawały się przestrzenią ich współpracy. Najpopularniejszym rodzajem pracy wykonywanej przez wolontariuszy było wsparcie organizacji zbiórek i festynów. Niewiele mniej badanych zaznaczyło, że angażowało się w prowadzenie zbiórek żywności i promowanie idei wolontariatu w szkole oraz środowisku lokalnym. Ponad połowa brała czynny udział w akcjach organizowanych przez Szkolne Koła Caritas (Pieńkowska, 2022, s. 54). Powyższe działania trudno jednoznacznie zakwalifikować do profesjonalnej pracy socjalnej — miały one charakter ratowniczy czy też opiekuńczy (Radlińska, 1961). Postawa wolontariuszy pozwalała na wypracowanie zaufania, które jest niezbędne w wykonywaniu pracy socjalnej w czasie kryzysu.

Praca socjalna Caritas Diecezji Łomżyńskiej — przedmiot badawczy

Stosując *desk research* jako metodę badawczą, polegającą na analizowaniu oraz przetwarzaniu danych pochodzących z istniejących źródeł Caritas Diecezji Łomżyńskiej, uzyskano dane wskazujące na szeroki zakres działań tej organizacji. Caritas Diecezji Łomżyńskiej treści dotyczące swoich działań publikuje na stronie internetowej oraz na portalach społecznościowych, takich jak Facebook. Caritas zachęca do angażowania się w akcje pomocowe dla osób w trudnej sytuacji. Na facebookowym profilu Wolontariusz Caritas Diecezji Łomżyńskiej regularnie publikowane są informacje o bieżących inicjatywach, w ramach których można uzyskać szybką pomoc lub poradę od pracowników organizacji. Dzięki temu Caritas Diecezji Łomżyńskiej lepiej poznaje potrzeby osób wymagających wsparcia, co z kolei umożliwia prowadzenie odpowiednich badań oraz podejmowanie dalszych działań w celu ulepszania i poszerzania oferty pomocy.

W czasie pandemii organizacje podejmowały dodatkowe działania, aby nieść pomoc potrzebującym. W wyniku tego powstały grupy pomocy na Facebooku, takie jak: Grupa Pomoc, Grupa Wiedza i Grupa Wsparcia. Grupa Pomoc pomagała starszym i osobom potrzebującym poprzez robienie zakupów i dostarczanie produktów, realizowanie e-recept, dostarczanie „tytek charytatywnych” i motywowanie innych do podejmowania działań pomocowych. Wykorzystywała również potencjał swoich grupowiczów, którzy własnoręcznie tworzyli ozdoby dołączane do „tytek”, które trafiały do osób potrzebujących. Grupa Wiedza oferowała wsparcie edukacyjne, w tym pomoc w odrabianiu zadań szkolnych. Jej członkowie służyli także swoimi umiejętnościami obsługi komputera oraz podstawowych programów komputerowych.

Grupa Wsparcia angażowała się w różnego typu akcje charytatywne, takie jak: organizowanie zbiórek żywności, zbieranie i przekazywanie produktów żywnościowych, środków czystości i innych potrzebnych rzeczy, które były ofiarowane ludziom potrzebującym. Niektórzy przygotowywali ciepłe ubrania zimowe dla ubogich lub nieposiadających własnego schronienia. Pracownicy dbali o to, aby rzeczy były przekazane odpowiednim osobom. Pracownicy organizacji starali się łączyć osoby szukające porad lub pomocy z odpowiednimi grupami, które specjalizują się w danym obszarze. Działalność grupy promowano także na innych portalach lub przekierowywano na nią zainteresowanych, którzy poszukiwali wsparcia. Pracownicy na stałe zatrudnieni w Caritasie koordynowali działania zespołów wolontariuszy, monitorowali ich postępy i troszczyli się o pozytywne relacje wewnątrz grup. Zachęcali członków do aktywnego działania, nieustannie udoskonalając funkcjonowanie zespołu i zapraszając do niego nowych wolontariuszy (CDŁ, 2021).

Praca socjalna pracowników Caritas Diecezji Łomżyńskiej miała znamiona networkingu, który umożliwiał zdalne tworzenie sieci relacji i kontaktów. Networking to nowoczesna forma pracy socjalnej, działania o charakterze profilaktycznym, które realizowane są niestacjonarnie (poza instytucjami pomocy społecznej) (Kazmierczak, 2007, s. 21—30). Miały one służyć rekomendacji, wymianie informacji i wspieraniu się w niesieniu pomocy głównie osobom na kwarantannie w czasie pandemii. Skłaniały do aktywnej postawy i udziału w akcjach pomocowych. Powstałe grupy zapewniały szerokie możliwości zaangażowania oraz rozwoju kompetencji i efektywniejszego przekazu zarówno wobec osób potrzebujących, jak i wobec udzielających pomocy.

Kolejną formą pracy socjalnej wykorzystywaną w Caritas Diecezji Łomżyńskiej był partyworking (Szewczyk, 2015, s. 102; Rynkiewicz et al., 2020), w ramach którego zainteresowane osoby skupiały się nie w miejscu świadczenia pracy socjalnej, ale w miejscach pracy środowiskowej, o ile pozwalały na to warunki sanitarne, poza siedzibą Caritas Diecezji Łomżyńskiej, np. na uczelni czy w szkołach. Poza stacjonarnymi formami kontaktu działały również wirtualne grupy tematyczne na Messengerze, takie jak „Kromka Chleba dla sąsiada”.

Inną przestrzenią zebrzań wirtualnych były zdalne seminaria z okazji Dnia Pracy Socjalnej czy Dnia Pracownika Socjalnego organizowane przez Akademię Łomżyńską. Takie spotkania umożliwiały nie tylko szybką komunikację, lecz także wymianę doświadczeń. Jednym z wydarzeń organizowanych przez Caritas Diecezji Łomżyńskiej był Międzynarodowy Dzień Wolontariusza i Osób Niepełnosprawnych 26 listopada 2022 roku. W jego ramach przedstawiono działalność wolontariuszy oraz podsumowanie efektów pracy Szkolnych Kół Caritas i Parafialnych Zespołów Caritas. Pracownicy zachęcali uczestników do przyłączenia się do wolontariatu oraz podejmowali rozmowy na temat swojej pracy. W trakcie tego wydarzenia prowadzone były działania edukacyjno-profilaktyczne, które miały na celu uświadomienie i uwrażliwienie na problemy, z którymi codziennie spotykają się osoby niepełnosprawne. Funkcjonował punkt konsultacyjny, w którym można było zasięgnąć porady na różne tematy oraz pogłębić swoją wiedzę

poprzez rozmowy z pracownikami. Wskazywano tam również miejsca, gdzie można uzyskać konkretny rodzaj wsparcia. Obecni na miejscu wolontariusze chętnie odpowiadali na pytania związane z wolontariatem, a zaproszeni z innych ośrodków goście dzielili się swoim doświadczeniem i wiedzą (*Caritas. Dzień osób...*, 2022).

W 2021 roku, w ramach działań ratowniczych, z Kuchni Caritas w Łomży skorzystało 350 osób (stacjonarnie, na wynos lub z dowozem), wydano łącznie 90 tysięcy posiłków. Natomiast z Programu POPŻ (Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa) w tym samym okresie skorzystało 869 mieszkańców Łomży. Na potrzeby akcji społecznych w Łomży przekazano w Kuchni Caritas dary z „tytłki charytatywnej” w postaci paczki dla 350 osób, a na terenie Łomży dla 400 osób. Zorganizowana została również „Wigilia Selgros” dla 350 osób (paczka/potrawy na wynos, tj. karp, ziemniaki, kapusta kiszona, paluszki rybne, napoje, łażanki i barszcz).

W czasie pandemii prowadzono placówkę wsparcia dziennego (Świetlica Socjoterapeutyczna) dla 30 dzieci (16 chłopców, 14 dziewczynek) i 19 rodzin. Jeden specjalista ds. profilaktycznych realizował program profilaktyczny z elementami socjoterapii pn. „Inspirowani DOBREM” (co najmniej 4 godziny tygodniowo) oraz konsultacje według potrzeb (co najmniej 1 raz w miesiącu). Przeprowadzono 10 warsztatów stacjonarnych. Zaangażowano 2 wychowawców realizujących program opiekuńczo-wychowawczy i elementy pracy socjalnej przy współpracy ze szkołą oraz z instytucjami wspierającymi dzieci i ich rodziny. Tę pracę wspierało 20 wolontariuszy i 4 praktykantów — studentów pracy socjalnej z PWSliP w Łomży (obecnie Akademia Łomżyńska) (Szklarz, 2022, s. 1—2).

Przedsięwzięcia prowadzone przez Caritas Diecezji Łomżyńskiej znacząco złagodziły skutki obostrzeń pandemicznych. Współpraca z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Łomży umożliwiła skuteczniejsze wsparcie i dotarcie do szerszego grona osób w potrzebie. Dzięki wdrożonemu systemowi komunikacji organizacja mogła bezpośrednio kontaktować się z najuboższymi mieszkańcami. W czasie pandemii posiłki wydawano wyłącznie na wynos, z zachowaniem reżimu sanitarnego oraz obowiązujących zasad bezpieczeństwa.

W wywiadzie prasowym dyrektor Caritas Diecezji Łomżyńskiej, ks. Andrzej Mikucki, podkreślił, że stan zagrożenia koronawirusem wymusił na instytucji bardziej intensywne, różnorodne i innowacyjne działania. W odpowiedzi na zaistniałą sytuację Caritas wypracowała nowe, bardziej wszechstronne formy inicjatyw charytatywnych, niż dotychczas podejmowane. Udało się to osiągnąć dzięki większemu zaangażowaniu wolontariuszy oraz dopracowanej logistyce. W trakcie pandemii organizacja uruchomiła także programy wsparcia dla osób zarażonych koronawirusem oraz tych, którzy powracali do zdrowia po chorobie. W ciągu dwóch dni udało się zebrać kwotę 210 000 zł za pośrednictwem platformy internetowej. Ponadto Caritas Diecezji Łomżyńskiej uruchomiła sprzedaż wielkocennych baranków, które powstały dzięki pracy osadzonych z Zakładu Karnego w Grądach-Woniecko oraz osób prywatnych. Ponad 500 sztuk baranków trafiło

do wielkanocnych koszyczków za pośrednictwem Szkolnych Kół Caritas. Zebrane fundusze przeznaczono na dokupienie artykułów spożywczych do świątecznych paczek dla podopiecznych Caritas. Mimo trudnej sytuacji, dzięki zaangażowaniu wolontariuszy ze Szkolnych Kół Caritas, Parafialnych Zespołów Caritas, parafii i indywidualnych darczyńców, Wielkanoc odbyła się w tradycyjnej atmosferze, a organizacja przeprowadziła Wielkanocną Zbiórkę Żywności bez udziału wolontariuszy, w którą włączyły się wybrane sklepy (Ekstowicz, 2021).

W czasie trwającej pandemii Caritas Diecezji Łomżyńskiej skupiła swoje działania na pomocy szpitalom: dostarczano respiratory, a także wraz z Fundacją SMS z Nieba przeprowadzono zbiórkę na zakup respiratorów dla szpitali w Łomży i Ostrołęce. W trakcie ogólnopolskiej akcji „Zanurzeni w miłości” udało się zebrać 210 000 zł, co umożliwiło zakup dwóch respiratorów (po 105 000 zł każdy) – dla szpitala w Ostrołęce i dla szpitala w Łomży. Z kolei w ramach inicjatywy „Wdzięczni Medykom” Caritas zorganizowała zbiórkę, dzięki której placówki medyczne zyskały dodatkowe maseczki, płyny do dezynfekcji, przyłbice i fartuchy. Do akcji „Laurka dla Medyka” włączyły się również Szkolne Koła Caritas, wyrażając wdzięczność dla służb medycznych za pośrednictwem prac plastycznych, wierszy oraz piosenek. Jednakże sztandarowymi akcjami pomocy społecznej i pracy socjalnej były „Kromka Chleba dla sąsiada” oraz „Wolontariusz z Kromką Chleba”. Dzięki wsparciu wolontariuszy placówki Caritas Diecezji Łomżyńskiej rozszerzyły swoją działalność poprzez dożywianie potrzebujących na wynos i z dowozem, a kuchnie w Łomży i Ostrowi Mazowieckiej wydawały suchy prowiant w formie paczek żywnościowych. Wolontariusze pomagali także w robieniu zakupów i realizacji recept dla osób starszych i samotnych, jak również dla osób niepełnosprawnych z różnych rejonów miasta Łomża, miasta Ostrow Mazowiecka oraz z terenu skierowanego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (CDŁ, 2022).

W placówkach Caritas Diecezji Łomżyńskiej, takich jak Kuchnia Caritas w Łomży i Ostrowi Mazowieckiej, działało również poradnictwo informacyjne oferujące pomoc w pisaniu Curriculum Vitae (CV) przy poszukiwaniu pracy, a także informacje na temat form wsparcia dla osób bezdomnych, samotnych i starszych.

Zakończenie

W czasie pandemii Caritas Diecezji Łomżyńskiej zajmowała się pracą socjalną (networking i partyworking) i działaniami o charakterze ratowniczym i opiekuńczym na rzecz swoich podopiecznych oraz innych potrzebujących w społeczności lokalnej. Wolontariusze nie tylko dostarczali żywność, środki chemiczne czy wyprowadzali psy osobom starszym i na kwarantannie, ale przede wszystkim wzmacniali poczucie solidarności, odpowiedzialności i zaufania wśród tych, którzy potrzebowali pomocy. W szczególności seniorzy, którym z powodu zagrożenia

koronawirusem groziły osamotnienie i izolacja, wymagali dodatkowego wsparcia w postaci okazywania sąsiedzkiej troski czy pomocy w zakupach i rozmowy. Często nawet drobny gest miał dla nich ogromną wartość i przynosił ulgę w trudnej chwili. W czasie pandemii Caritas Diecezji Łomżyńskiej odegrała kluczową rolę w zapewnieniu pomocy osobom najbardziej potrzebującym. Organizacja oferowała różne formy pomocy, takie jak: dystrybucja żywności, pomoc psychologiczna, praca socjalna oraz opieka dla osób starszych i niepełnosprawnych.

Szkolne i Parafialne Koła Caritas również zaangażowały się w trudnym okresie pandemii, organizując rozmaite inicjatywy na rzecz szpitali, domów opieki i osób najbardziej narażonych. Działania Caritas Diecezji Łomżyńskiej okazały się kluczowe w ograniczaniu skutków pandemii i były wzorem dla innych instytucji. Obecnie organizacja korzysta z nabytych doświadczeń, by nieść pomoc uchodźcom z Ukrainy.

Bibliografia

- Babbie E., 2003: *Badania społeczne w praktyce*. Przeł. W. Betkiewicz. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bednarowska Z., 2015: *Desk research — wykorzystanie potencjału danych zastanych w prowadzeniu badań marketingowych i społecznych*. „Marketing i Rynek”, nr 7, s. 18—26.
- Caritas. *Dzień osób niepełnosprawnych i wolontariuszy*, 2022. Radio Nadzieja, 26.11.2022. <https://radionadzieja.pl/caritas-dzien-osob-niepelnosprawnych-i-wolontariuszy> [dostęp: 31.01.2024].
- CDŁ, 2021: *Jak działa Caritas Diecezji Łomżyńskiej w pandemii? Działanie Plan D i MY! w obszarze: pomoc, wiedza, wsparcie*. Łomża: Archiwum CDŁ.
- CDŁ, 2022: *Działalność Caritas Diecezji Łomżyńskiej w ramach założeń zawartych w Programie wspierania rodziny w mieście Łomża na lata 2019—2021 (przyjętego Uchwałą Nr 90/IX/19 Rady Miejskiej Łomży z dnia 29 maja 2019 r.)*. Łomża: Archiwum CDŁ.
- Cucinotta D., Vanelli M., 2020: *WHO Declares COVID-19 a Pandemic*. „Acta Biomedica”, vol. 91, no. 1, s. 157—160. <https://doi.org/10.23750/abm.v91i1.9397>.
- Ekstowicz J., 2021: *Miłosierdzie w pandemii. Od lat niosą pomoc najbardziej potrzebującym. O wyzwaniach, które stanęły przed Caritas Diecezji Łomżyńskiej i funkcjonowaniu w czasie pandemii z ks. Andrzejem Mikuckim rozmawiała Joanna Ekstowicz*. „Idziemy. Wkładka Głos Katolicki”, nr 15, s. VI—VII.
- Każmierczak T., 2007: *Praca socjalna: animacja społeczna, kapitał społeczny, networking*. W: *Zmiana w społeczności lokalnej. Szkice o kapitale społecznym i nie tylko*. Red. Idem. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, s. 11—36.
- Majewska-Kafarowska A., Widawska E., Nieduziak E., Michalski Ł., Moczia K., Niemiec M., Dobosz D., Gierczyk M., Kitlińska-Król M., Szafrąńska A., 2021: *Pomoc społeczna w trakcie pandemii COVID-19. Raport z badań przeprowadzonych na terenie miasta Katowice*. Katowice—Kraków: AT Wydawnictwo. <https://atwydawnictwo>.

- pl/wp-content/uploads/2022/02/Pomoc-spoeczna-w-trakcie-pandemii-COVID-19-KATOWICE.pdf [dostęp: 31.01.2024].
- Necel R., 2021: *Instytucje pomocy społecznej a pandemia COVID-19 w świetle badań pracowników socjalnych*. „Praca i Zabezpieczenie Społeczne”, t. 62, nr 2, s. 13—23. <https://doi.org/10.33226/0032-6186.2021.2.2>.
- Organizacje pozarządowe ze wsparciem w czasie pandemii, 2020. Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, 18.08.2020. <https://www.gov.pl/web/koronawirus/organizacje-pozarzadowe-ze-wsparciem-w-czasie-pandemii> [dostęp: 10.02.2024].
- Pieńkowska K., 2022: *Działalność wolontaryjna Szkolnych Kół Caritas Diecezji Łomżyńskiej w systemie pomocy społecznej powiatu łomżyńskiego i zambrowskiego* [komputeropis]. Praca dyplomowa napisana pod kierunkiem dr. T. Kowalewskiego. Akademia Nauk Stosowanych w Łomży. Łomża: Archiwum Akademii Łomżyńskiej.
- Prati G., Mancini A.D., 2021: *The psychological impact of COVID-19 pandemic lockdowns: a review and meta-analysis of longitudinal studies and natural experiments*. „Psychological Medicine”, vol. 51, s. 201—211. <https://doi.org/10.1017/S0033291721000015>.
- Quan M., Wang X., Gong M., Qi Wang Q., Li Y., Jia J., 2023: *Post-COVID cognitive dysfunction: current status and research recommendations for high risk population*. „The Lancet Regional Health — Western Pacific”, vol. 38, s. 1—13. <https://doi.org/10.1016/j.lanwpc.2023.100836>.
- Radlińska H., 1961: *Pedagogika społeczna. Pisma pedagogiczne*. T. 1. Wrocław—Warszawa—Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Rynkiewicz J., Siudem A., Siudem I., Siudem J., Stradomska M., 2020: *Partyworking wybrane zagadnienia. Teoria i praktyka*. Warszawa: Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii.
- Sobolewski Z., 2007: *Szkolne Koło Caritas, formacja chrześcijańska poprzez działanie*. W: *Z młodzieżą do Chrystusa*. Red. H. Tomasik. Siedlce: Wydawnictwo Unitas, s. 140—145.
- Szewczyk A., 2015: *Partyworking jako odmiana streetworkingu. Refleksyjny dyskurs praktyka*. „Roczniki Teologiczne”, t. 62, z. 1, s. 101—114. <http://dx.doi.org/10.18290/rt.2015.62.1-6>.
- Szklarz K., 2022: *Sprawozdanie z realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Łomży za 2021 rok*. Caritas Diecezji Łomżyńskiej, Ośrodek Wsparcia Rodziny w Łomży im. św. Faustyny Kowalskiej z dnia 17.05.2022 r. Łomża: Archiwum CDŁ.
- Taleb N.N., 2020: *Czarny łabędź. Jak nieprzewidywalne zdarzenia rządzą naszym życiem*. Przeł. O. Siara. Poznań: Zysk i S-ka.
- Zellma A., 2010: *Szkolne Koło Caritas jako forma wychowania młodzieży do wolontariatu chrześcijańskiego*. „Katecheta”, nr 12, s. 4—13.